

Олег ПІХ

*кандидат історичних наук
старший науковий співробітник*

*відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин»
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2304-9002>

e-mail: olpikh@gmail.com

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ПОЛЬЩІ (2005–2015)

Проаналізовано зовнішньополітичні відносини Республіки Польща та Російської Федерації у 2005–2015 рр. Встановлено, що у 2005–2007 рр. польські правоконсервативні політичні сили прагнули стримувати Росію від нарощування впливів на пострадянському просторі та одночасно підтримували демократичні перетворення й економічні реформи в Україні, Білорусі, Грузії тощо з наголосом на їхній прискореній інтеграції в європейські й євроатлантичні структури. Ці заходи польського керівництва зазнали невдачі насамперед через небажання Парижа і Берліна йти на протистояння з Москвою. Опіраючись на політику історичної пам'яті, польська влада значний акцент у двосторонніх відносинах з Російською Федерацією робила на узгодженні питань щодо трагічних сторінок спільного історичного минулого, що неоднозначно сприймали в Кремлі. Водночас констатовано, що з приходом у 2007 р. до влади у Польщі коаліційного уряду на чолі з Д. Туском польсько-російські політичні відносини зазнали перезавантаження. Польська дипломатія змінювала підходи до формування східної політики й налагодження конструктивного діалогу з РФ на основі політичного прагматизму, що ставало важливим елементом регіональної політики Польщі та мало посприяти просуванню її проєктів в регіоні, зокрема програми «Східне партнерство». Зближуючись з Москвою поза економічними інтересами, Варшава мала стати головним експертом з Росії серед європейських країн, що, безсумнівно, посилює авторитет країни і її значення для Заходу. Відповідно, протягом шести років польська влада послідовно діяла у фарватері накресленої стратегії «політики нормалізації» взаємин з РФ, і лише з початком військової агресії Росії в Україні польсько-російські відносини значно загострилися.

Ключові слова: Республіка Польща, Російська Федерація, зовнішня політика Польщі, польсько-російські відносини, історична політика.

Отримавши статус повноправного члена Європейського Союзу (ЄС) в травні 2004 р., а ще раніше членство в НАТО, Республіка Польща (РП) в основному досягла головних пріоритетів своєї закордонної політики. Водночас польські політичні еліти прагнули закріпити в ЄС за Польщею статус держави, позицію якої потрібно

враховувати. Важливим зовнішньополітичним завданням польської дипломатії стало формування в Центрально-Східній Європі (ЦСЄ) такої системи міжнародних відносин, яка б гарантувала Польській державі роль регіонального лідера. Закріплення цього статусу передбачало посилення позицій Польщі як посередника між Сходом і Заходом, зокрема за економічної та політичної підтримки ЄС і США вона прагнула провадити більш амбітну східну політику. Підтримку демократичних перетворень та економічних реформ в Україні й Білорусі також вважали ключем до формування сталих і прогнозованих відносин з Росією¹.

Метою статті є аналіз окремих аспектів польсько-російських відносин у 2005–2015 рр., а також впровадження зовнішньополітичних практик Республіки Польща щодо Російської Федерації в контексті формування польської східної політики.

Вказана тема висвітлена переважно в польській та російській історіографії. Вагомий внесок у дослідження політичних та історичних проблем польсько-російських відносин у контексті східної політики Польщі здійснили польські вчені Славомір Веремюк (Sławomir Weremiuk), Ришард Земба (Ryszard Zięba), Рафал Лісякевич (Rafał Lisiakiewicz), Мірон Лякоми (Miron Lakomy), Маріуш Машкевич (Mariusz Maszkiewicz), Мечислав Столярчик (Mieczysław Stolarczyk), Рафал Чахор (Rafał Czachor) та ін. Важливими з погляду опрацювання теми дослідження були праці російських учених Миколи Бухаріна (Николай Бухарин), Олега Неменського (Олег Неменский), Дмитра Офіцера-Бельського (Дмитрий Офицеров-Бельский), Анни Чернової (Анна Чернова), які з російського погляду схарактеризували складні питання польсько-російського діалогу. В українській історичній науці майже немає праць, що розкривали б проблеми польсько-російських взаємин у вказаний період. Зокрема, загальні питання державно-політичної взаємодії РП і РФ розглянуто в публікаціях Ольги Васюти.

Події, пов'язані з українськими президентськими виборами в кінці 2004 р., та активну участь польського політикуму в них у Росії сприймали як неприховане втручання у виключну сферу її інтересів. Позитивні моменти у відносинах попередніх років між Варшавою і Москвою відходили в минуле, натомість загострювалися геополітичні розбіжності щодо поширення впливів на терени спільного сусідства, а також залишалися невіршеними питання історичної пам'яті.

У січні 2005 р. шеф польського Міністерства закордонних справ (МЗС) Адам Даніель Ротфельд (Adam Daniel Rotfeld) під час виступу перед депутатами парламенту наголосив на важливості продовження конструктивного діалогу з Російською Федерацією (РФ). За його словами, Польщі важливо донести російському керівництву, що участь польських політиків в українських подіях не спрямована проти Росії та її інтересів, а мала на меті лише підтримку демократичних реформ. До того ж полякам залежить не на ізоляції Росії, про що наголошували в Кремлі, а на якомога тіснішій співпраці останньої з Заходом, Північноатлантичним альянсом та ЄС, у чому Польща готова активно сприяти². Водночас в РФ польська активність

¹ Бухарин Н. И. Россия – Польша: Опыт двадцатилетних отношений: 90-е годы XX века – первое десятилетие XXI века. Санкт-Петербург: Нестор-История, 2013. С. 47.

² Rotfeld A. D. Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2005 r. Przedstawiona na 96 posiedzeniu Sejmu RP IV kadencji 21 stycznia 2005 r. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. Warszawa: MSZ, 2011. S. 316.

на Сході викликала неприховане роздратування, Москва вбачала в цьому прагнення послабити російський вплив на «близьке зарубіжжя».

Так, 2005 р. проходив під знаком відзначення 60-річчя закінчення Другої світової війни, що в Росії сприймали не лише в контексті вшанування її жертв, а значною мірою як ідеологічну платформу для закріплення статусу РФ – країни, яка внесла основний вклад у перемогу над нацизмом, визволителя країн ЦСЄ, що також мало обґрунтовувати прагнення домінації Росії на цих теренах. Москва гостро реагувала на будь-які спроби трактування історичних подій, які б відрізнялися від її офіційного бачення. Так, критику поляками підписання пакту Молотова-Ріббентропа та участь Радянського союзу в подіях вересня 1939 р. або ж засудження окупації балтійських держав у Кремлі сприймали не інакше як вияви русофобії³. 12 лютого 2005 р. російське МЗС звинуватило польську сторону в намаганні «спотворити наслідки Ялтинської конференції» і переписуванні результатів Другої світової війни⁴. Згодом, у березні цього ж року, російська прокуратура повідомила про закриття справи щодо вбивств польських військових у Катині через закінчення термінів давності і, відповідно, відмовилась трактувати події у Катині як злочин проти людяності. Оголошені російським слідством висновки були негативно сприйняті в Польщі, адже йшли врозріз із обіцянками президента Росії Володимира Путіна (Владимир Путин) провести належне розслідування Катинської трагедії. Загалом це засвідчило значні відмінності у трактуванні питань історії та стало каталізатором подальшого загострення відносин РП і РФ. У зв'язку з невирішеністю проблем історичного минулого у Польщі навіть розгорілася дискусія навколо того, чи треба польському президенту брати участь у святкуванні 60-ї річниці перемоги Радянського союзу над нацизмом у II світовій війні, яке мало відбутися 9 травня 2005 р. у Москві.

Контакти на найвищому рівні теж зазнали певної стагнації. 27 січня 2005 р. президент В. Путін перебував у Польщі, де взяв участь у заходах з відзначення визволення в'язнів концтаборів Аушвіц–Біркенау, проте не проводив переговорів зі своїм польським колегою, обмежившись короткою протокольною зустріччю з Александром Квасневським (Aleksander Kwaśniewski). У травні російську делегацію на саміті Ради Європи у Варшаві замість В. Путіна очолив міністр закордонних справ Сергій Лавров (Сергей Лавров), хоча більшість іноземних делегацій була представлена на найвищому рівні⁵.

Водночас найбільш скандальними того року у двосторонніх відносинах стали події, пов'язані з візитом А. Квасневського 8–9 травня 2005 р. в Москву на 60-річчя перемоги СРСР у війні та незапрошенням в липні того ж року польського

³ Lakomy M. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku. *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku* / red. M. Stolarczyk. Katowice: Wyd-wo Uniwersytetu Śląskiego, 2011.

⁴ Instytut Pamięci Narodowej. Przegląd mediów – 14 lutego 2005 r. URL: <https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/media-o-ipn/14353,przeglad-mediow-14-lutego-2005-r.html> (дата звернення: 27.10.2020).

⁵ Wasiuta O. Stosunki polsko-rosyjskie. *Polska wobec sąsiadów. Współczesne stosunki polityczne* / red. W. T. Modzelewski. Olsztyn: Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, 2009. S. 36.

президента російською стороною на відзначення 750-річчя заснування Калінінграда, в якому брали участь керівники Франції та Німеччини. Зокрема, перед поїздкою у Москву президента А. Квасневського польська опозиція наполягала на відміні цього візиту за прикладом того, як це зробили представники двох балтійських держав. Ще більше критики пролунало щодо недалекоглядності польського президента, коли під час офіційного виступу президент Росії В. Путін не згадав польських борців з нацизмом у переліку антифашистських рухів Європи, що у Варшаві сприйняли як приниження польських жертв та ролі поляків у боротьбі з нацизмом. Також це давало підстави експертам говорити про свідомі кроки РФ щодо створення у двосторонніх відносинах елементів напруги⁶. Водночас у російській історіографії існує думка про недалекоглядність російської дипломатії у питанні загострення відносин із Польщею, оскільки, атаки на позиції владної польської коаліції і президента А. Квасневського, які були налаштовані на продовження діалогу з Москвою, додавали політичних важелів опозиційним силам і сприяли приходу до влади правоконсервативної партії «Право і справедливість»⁷. Сюди потрібно додати низку провокаційних моментів з побиттям дітей російських дипломатів у Варшаві і нападом на польських дипломатів і журналістів у Москві, що трапились у липні 2005 р. і підігріли й так напружені польсько-російські відносини⁸.

Восени 2005 р. у Польщі відбулися парламентські і президентські вибори. У ході цих кампаній одним з основних маркерів, що віддзеркалював різницю в передвиборчих програмах політичних сил і провідних кандидатів на президентське крісло щодо зовнішньополітичних проблем, було питання майбутніх взаємин з Росією. Кандидат від партії «Право і справедливість» Лех Качинський (Lech Kaczyński) критикував президента А. Квасневського за незбалансованість його політики щодо РФ, зокрема за часті візити останнього до Москви, які не мали суттєвого впливу на двосторонні відносини. Він вважав, що Польщі треба надавати більшу підтримку демократичним перетворенням в Україні та Грузії перед натиском з боку Росії. Активна східна політика мала забезпечити зростання ролі РП в очах провідних країн Європи і США та стримувати РФ від нарощування впливів на пострадянському просторі. Відповідно в Кремлі більш прийнятним кандидатом для себе вважали лідера «Громадянської платформи» Дональда Туска (Donald Tusk), який, хоч і не був прихильником Росії, у східній політиці підтримував більш прагматичний підхід, що ґрунтувався на тезах про можливість побудови з Москвою рівноправного діалогу⁹.

Перемогу в Польщі націонал-консерваторів 25 вересня 2005 р. на парламентських, а згодом 23 жовтня 2005 р. Л. Качинського на президентських виборах в РФ сприйняли доволі прохолодно. У російській пресі наголошували на тому, що новообраний польський президент виступає за проведення жорсткої політики щодо

⁶ Wasiuta O. Stosunki polsko-rosyjskie... S. 38.

⁷ Офицеров-Бельский Д. В. Россия и Польша: неизбежное соседство? *Вестник МГИМО-Университета*. Москва, 2014. № 6 (39). С. 21.

⁸ Łakomy M. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku. S. 85–86.

⁹ Офицеров-Бельский Д. В. Россия и Польша: неизбежное соседство? С. 22.

Росії. Згадували також і те, що ініціатором двостороннього діалогу між країнами в останні роки була переважно польська сторона, а тому прихід до владних кабінетів у Варшаві прихильників дистанціювання від Москви навряд чи сприятиме покращенню російсько-польських відносин у найближчому майбутньому¹⁰.

Попри передвиборчу політичну риторику, у відносинах з Росією польське керівництво було зацікавлене у продовженні діалогу. Л. Качинський в інтерв'ю російським журналістам заперечував антиросійську налаштованість партії «Право і справедливість», зазначаючи, що добрі взаємини з РФ були б дуже корисними, однак для цього мають бути залагоджені деякі питання історії¹¹. Своєрідним реверансом у бік Росії було призначення новим міністром закордонних справ РП Стефана Меллера (Stefan Meller), який до цього працював послом у Москві, а отже, був добре поінформований про проблеми польсько-російських відносин. Один з перших візитів новопризначений міністр здійснив 14 листопада 2005 р. до російської столиці. Предметом переговорів стало покращення двосторонніх відносин, а також усунення перешкод у торговельно-економічних відносинах, які виникли із запровадженням напередодні Росією торговельного ембарго на окремі сільсько-господарські товари з Польщі. Унаслідок переговорів сторони дійшли згоди щодо створення Міжурядової комісії з питань економічної співпраці та окремої Групи для вирішення важких питань¹². Водночас у Польщі гостру реакцію майже всіх політичних сил викликало підписання між урядами Росії та Німеччини угоди про побудову газопроводу Північний потік, який розглядали як загрозу енергетичній безпеці країни, а також як можливий елемент впливу РФ на транзитні країни, як-от Білорусь, Польщу й Україну¹³.

Загострення політичних відносин відбивалося і на суспільному сприйнятті РФ. Так, згідно з дослідженням громадської думки, проведеним у Польщі наприкінці 2005 р., 51 % поляків оцінили двосторонні відносини як погані і лише 3 % польських громадян побачили їхню позитивну динаміку (41 % вважав, що відносини розвиваються «ні добре, ні погано»). Крім цього, на понад 10 % за рік, до 60 %, зросла кількість громадян Польщі, які вважали, що в найближчому майбутньому Росія буде прагнути до відновлення та поширення свого впливу на теренах ЦСЄ¹⁴.

На початку 2006 р., напередодні візиту до Варшави радника президента РФ В. Путіна Сергія Ястржемського (Сергей Ястржемский), польське керівництво подавало сигнали про готовність відновити повноцінний діалог. Зокрема, 10 січня 2006 р. президент Л. Качинський у виступі перед іноземними дипломатами зазначив

¹⁰ Kozłowska A. Wynik wyborów prezydenckich w opinii zagranicy. 30 październik 2005. URL: <http://www.psz.pl/92-polska/polska-wynik-wyborow-prezydenckich-w-opinii-zagranicy> (дата звернення: 07.11.2020).

¹¹ Łakomy M. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku. S. 88.

¹² Wasiuta O. Stosunki polsko-rosyjskie. S. 39.

¹³ Stolarczyk M. Rosja w polityce zagranicznej Polski w okresie pozimnowojennym (aspekty polityczne). *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*. Katowice. 2013. T. 11. S. 60; Łakomy M. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku. S. 87.

¹⁴ Opinie o stosunkach polsko-rosyjskich. Komunikat z badań. (BS/202/2005) / oprac. M. Strzeszewski. Warszawa, grudzień 2005. S. 4–5. URL: www.cbos.pl (дата звернення: 18.10.2020).

важливість для Польщі побудови якнайкращих відносин з Росією¹⁵. А 15 лютого шеф МЗС РП С. Меллер у виступі перед польськими парламентарями констатував: «У відносинах з РФ найбільше нам залежить на тому, щоб вони були нормальними і партнерськими, опертими на попередній досвід, зокрема в сфері економічного співробітництва... Ми також вважаємо, що в наших відносинах з Росією немає об'єктивних умов чи перешкод, які могли б завадити добросусідській співпраці, заснованій на раціонально сформованих державних інтересах»¹⁶. Водночас, говорячи про основи закордонної політики Польщі, головний дипломат заявив, що Польща відчуває себе відповідальною за формування спільної зовнішньої політики ЄС, зокрема на такому перспективному напрямі, як її східний вектор. На його думку, він мав би формуватися на основі тих фундаментальних знань про Росію, Україну та інші країни східної Європи, якими володіє польська дипломатія¹⁷.

Проблемою польської політики на східному напрямку якраз було те, що російська сторона не готова була сприйняти активізацію Польщі на пострадянському просторі, адже в її власній політиці все чіткіше простежувалося відродження неоімперських традицій з прагненням закріпити цілковите включення сусідніх держав до своєї зони впливу. Польські амбіції на Сході, як вважали у Москві, не випливали з геополітичних позицій Польщі, а тому їх розглядали в контексті експансії Заходу, зокрема США, як загрозу позиції і стратегічним інтересам Росії в регіоні. Підтвердженням політичної і військової залежності Варшави від США для Кремля була згода польського керівництва на розміщення американської системи протиракетної оборони (ПРО) на території РП, а також активна участь польського військового контингенту в діяльності міжнародної коаліції сил в Іраку. Водночас у Польщі просування стратегічних відносин зі США розглядали як важливий елемент своєї національної безпеки.

Погіршення польсько-російських відносин не обмежувалося лише військово-політичними причинами. На порядку денному залишалися питання історичного минулого, де польська влада наполегливо домагалася поступок від російської сторони у визнанні злочинів тоталітарного режиму. У Москві, хоча й не заперечували проти продовження діалогу в питаннях історії на експертному рівні, водночас вбачали у польських претензіях елемент політичного тиску на Росію та «історично мотивовану русофобію». Крім цього, в РФ також простежувалася тенденція до утвердження політичних практик, побудованих, серед іншого, на певних подіях історичного минулого, зокрема набирала обертів міфологізація

¹⁵ Lisiakiewicz R. *Polityka Rosji wobec Polski w okresie prezydentury Władimira Putina (2000–2008)*. Toruń: Wyd-wo MADO, 2011. S. 297.

¹⁶ Meller S. *Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 r. Przedstawiona na 10 posiedzeniu Sejmu RP V kadencji 15 lutego 2006 roku. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011**. Warszawa: MSZ, 2011. S. 239–340.

¹⁷ Підтримка європейських прагнень України – одне з головних завдань Польщі, заявив глава польського МЗС. 15.02.2006. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/326804-pdrimka_vropeyskih_pragnen_ukrani_odne_z_golovnih_zavdan_polshch_zayaviv_glava_polskogo_mzs_455182.html (дата звернення: 11.11.2020).

«Великої вітчизняної війни»¹⁸. У торговельно-економічній сфері, попри зростання взаємного товарообігу, залишалося не розв'язаним питання ембарго на поставки в Росію польської сільськогосподарської продукції і, як наслідок, польська сторона заблокувала парафування Угоди між ЄС і Росією.

Незадовільно оцінювали стан польсько-російського міждержавного співробітництва та діалогу на найвищому рівні також і в Кремлі. Радник В. Путіна з міжнародних питань Сергій Приходько (Сергей Приходько) констатував відсутність «високих стандартів довіри і поваги» у двосторонніх відносинах не лише в порівнянні зі співпрацею РФ з країнами Західної Європи, а й більшістю держав ЦСЄ. «Поліпшенню атмосфери в цих взаєминах заважають різні гасла і постійне повернення – на мій погляд абсолютно непотрібне – до реальних і болючих, але зараз другорядних або третьосортних історичних подій», – зазначив він у своєму інтерв'ю, аналізуючи причини загострення попередніх років¹⁹. Позитивний порядок денний Москва вбачала передовсім у розвитку економічних зв'язків, що в останні роки мали тенденцію до зростання на 30–40 % щорічно, намагаючись підкреслювати, що питання історичного минулого лежать у площині дискусій фахових істориків. Водночас це не відповідало зовнішньополітичним цілям панівних у Польщі політичних сил, зважаючи на те значне місце, яке в ідеології партії «Право і справедливість» займала політика пам'яті та історична політика загалом²⁰.

Зазначені вище проблеми стали предметом обговорення на рівні міністрів закордонних справ Польщі і Росії під час міжнародної конференції в Москві 28 червня 2006 р. та під час візиту шефа російського МЗС С. Лаврова до Варшави 4–5 листопада 2006 р., де він провів переговори щодо нагальних проблем польсько-російських відносин з президентом Польщі Л. Качинським, прем'єр-міністром Ярославом Качинським (Jarosław Kaczyński) та головою МЗС Анною Фотігою (Anna Fotyga). За результатами візиту, окрім низки декларативних заяв щодо напрацювання програм для поглиблення співробітництва, активізації роботи міжвідомчих і міжурядових комісій, засадничих змін польсько-російські відносини не зазнали²¹. Згодом, підбиваючи підсумки двосторонньої співпраці в попередній період, С. Лавров в інтерв'ю польським медіа зазначав: «Походження відносин не було глобальним, але їхній клімат, звичайно, був далеким від нормального»²².

¹⁸ Maszkiewicz M. Między bezpieczeństwem a tożsamością. Rosyjskie, ukraińskie i białoruskie interpretacje idei i koncepcji w polskiej polityce wschodniej (1990–2010). Warszawa: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu, 2013. S. 209.

¹⁹ Niezadawalające stosunki polsko-rosyjskie. *Wprost*. 2006. 13 września. URL: <https://www.wprost.pl/kraj/94804/Niezadawalajace-stosunki-polsko-rosyjskie.html> (дата звернення: 22.11.2020).

²⁰ Детальніше див.: Chojan A. Fundamenty ideowe i cele polityki zagranicznej Prawa i Sprawiedliwości z perspektywy 2005 roku. *Mysł Ekonomiczna i Polityczna*. 2016. Nr 1 (52). S. 208–212.

²¹ Lisiakiewicz R. Polityka Rosji wobec Polski... S. 298.

²² Інтерв'ю Міністра іноземних справ Росії С.В. Лаврова, опубліковане в «Газете виборчої» (Варшава) 7 лютого 2008 року. URL: https://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/349970 (дата звернення: 11.11.2020).

Як вважають деякі польські дослідники, у часи правоконсервативних урядів 2005–2007 рр. польське керівництво частіше говорило про цілі зовнішньої політики на східному напрямку, ніж здійснювало реальні кроки щодо їхньої реалізації. Зокрема у цей час не мала успіху спроба Варшави очолити процес формування політики ЄС щодо східних партнерів²³. Польща була однією з тих країн, які найактивніше критикували впроваджену 2004 р. загальну стратегію відносин Євросоюзу з сусідніми країнами «Європейська політика сусідства» (ЄПС) через встановлення рівності між державами Східної Європи і Середземномор'я, які географічно і ментально були менш пов'язані з Європою і європейською ідентичністю²⁴. Перспективу відносин зі східними сусідами польська дипломатія вбачала у перегляді і вдосконаленні концепції ЄПС, щоб вона більшою мірою враховувала очікування східноєвропейських країн, а також Польща прагнула переконати «старих» членів ЄС розвивати тісніші відносини з ними²⁵. Підготовані польськими експертами МЗС у 2006–2007 рр. програми «Європейська політика сусідства – Східний вимір» та «Відносини ЄС – Україна: польські пропозиції», які були орієнтовані на поступове наближення пострадянських держав до Євросоюзу, що давало б змогу уникнути їхнього повернення до російської сфери впливу, наштовхувалися на протидію і незацікавленість з боку Німеччини, Франції та Італії. Останні дві, зокрема, обстоювали розширення співпраці з державами Середземномор'я, а німецьке бачення ґрунтувалося на більш широкому охопленні східного вектора ЄС, де політика щодо Росії була центральним компонентом²⁶. Загалом просування зовнішньополітичних ініціатив у східному напрямку, принаймні в часи польських правих коаліційних урядів, мало проблеми не лише в контексті сприйняття частиною європейських країн польської східної політики як антиросійської та обтяженої історичним досвідом, а й тому, що Польщі не вдалося поєднати її з інтересами усїєї Європи. Жорстка позиція польського керівництва щодо РФ не знаходила підтримки серед європейських партнерів, особливо в Берліні та Парижі²⁷. Як наслідок – Варшава опинилася в ЄС у певній ізоляції, її пропозиції щодо активізації східного виміру ЄС підтримували здебільшого лише деякі східноєвропейські члени Євросоюзу²⁸. Водночас Росія, на позицію якої в Європі традиційно звикли зважати, категорично відкинула ідею бути включеною «у пакет» ЄПС з іншими східноєвропейськими

²³ Мруз М. Польсько-українське стратегічне партнерство і програма Східного партнерства у контексті відносин Варшава–Київ. Спроба оцінки і перспективи на майбутнє. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2011. Вип. 97, ч. II. С. 113.

²⁴ Чернова А. «Восточная политика» Польши: от концепции «УЛЬ» до «Восточного партнерства». *Вестник МГИМО-Университета*. Москва, 2013. № 6 (33). С. 19.

²⁵ Сидорук Т. Польське бачення східної політики Європейського Союзу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Політичні науки. Острогор, 2010. Вип. 4. С. 191.

²⁶ Шаповалова О. Східне партнерство: асиметрія очікувань і можливостей. *International Review*. 2010. № 3. С. 3.

²⁷ Czachor R. Miejsce Federacji Rosyjskiej w polskiej polityce wschodniej. *Bilans 20-lecia. Wrocławski Przegląd Międzynarodowy*. 2011. Nr 2. S. 121.

²⁸ Мруз М. Польсько-українське стратегічне партнерство... С. 114.

країнами, адже намагалася самостійно вибудувати особливі відносини з ЄС, а також розробляла альтернативні концепції інтеграції на пострадянському просторі. На думку польського публіциста Єжи Пом'яновського (Jerzy Pomianowski), тактичним завданням Росії для досягнення своїх цілей було намагання розділити європейців на представників старої і нової Європи. Він визнавав, що Росія для ЄС є надзвичайно важливим партнером, але також зазначав, що було б не розумно дозволяти їй диктувати умови в ролі гегемона²⁹. Одночасно РФ активізувала свою політику щодо держав ЦСЄ, намагаючись заручитись прихильністю Угорщини, Чехії та Словаччини, це мало б також свідчити про те, що Польща з її антиросійськими ініціативами перебуває в ЄС в ізоляції³⁰.

Зважаючи на геополітичні розбіжності щодо зони сусідства на Сході та торговельно-економічні конфлікти Варшави і Москви, Польща у 2007 р. заблокувала підписання нової угоди між ЄС і Росією³¹. Саміт Росія–ЄС у Самарі, на якому планували її підписання, пройшов під знаком накладення польського вето через ембарго Москви на постачання польських продуктів. Глава МЗС Польщі А. Фотига наголосила, що розв'язання проблеми лежить у політичній площині, але РФ, на відміну від РП, не має політичної волі, щоб її вирішити³². Тому для Польщі важливим було те, що на саміті керівництво Єврокомісії підтримало позицію Варшави і в подальшому питання переговорів про зняття російського ембарго було під контролем європейських структур³³.

Перемога в Польщі у 2007 р. на дочасних парламентських виборах коаліції на чолі з «Громадянською платформою» вплинула на зміну тактичних підходів у конструюванні східної політики. Нова команда критикувала попередників за невдалі спроби закріплення польського лідерства в центрально-східному регіоні, загострення відносин з ЄС та незбалансованість відносин з РФ. Новий польський уряд і керівництво зовнішньополітичного відомства насамперед були налаштовані посилити позиції Польщі через відновлення координації діяльності в межах ЄС та водночас домогтися активізації його східного вектора³⁴. Інструментом укріплення становища на Заході мало стати налагодження конструктивного і паритетного діалогу з РФ, оскільки традиційні європейські партнери Польщі (Німеччина і

²⁹ Ekspercy o szczyście Unia–Rosja w Samarze. 17.05.2007. URL: https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artukul/eksperci;o;szczyście;unia;-;rosja;w;samarze,16,0,241936.html. (дата звернення: 26.11.2020).

³⁰ Lisiakiewicz R. Polityka Rosji wobec Polski... S. 299.

³¹ Близняк О. Східний напрям європейської політики сусідства: польські ініціативи. *Політичне життя*. 2018. № 2. С. 113.

³² Wasiuta O. Stosunki polsko-rosyjskie. S. 42.

³³ Fotyga: w sprawie rosyjskiego embarga w polskim imieniu rozmawia UE. 17.05.2007. URL: https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artukul/fotyga;w;sprawie;rosyjskiego;embarga;w;polskim;imieniu;rozmawia;ue,159,0,241823.html (дата звернення: 16.11.2020).

³⁴ Неменский О. Российско-польские отношения после Смоленской катастрофы. *Проблемы национальной стратегии*. 2013. № 6 (21) С. 79; Dulak M. Partnerstwo Wschodnie jako priorytet polskiej prezydencji. *Wyzwania polskiej prezydencji 2011 / pod red. M. Brachowicza*. Kraków, 2010. S. 48.

Франція) були налаштовані на тіснішу співпрацю з Москвою³⁵. Водночас у варшавських владних коридорах чітко усвідомлювали, як складно у Кремлі йдуть на будь-які компроміси, особливо щодо політичних питань. Міністр закордонних справ Польщі Радослав Сікорський (Radosław Sikorski), виступаючи в Сеймі РП у травні 2008 р., наголосив: «Ми, поляки, як і інші члени Європейського Союзу, віримо, що довіра обох сторін цієї співпраці зросла б, якби вона була заснована на спільних цінностях. Однак оскільки Росія наполягає на своїй системі цінностей, що ґрунтуються на власних традиціях та культурних кодексах, то базування співпраці між ЄС та Росією на узгоджених “правилах гри” має бути для нас достатнім»³⁶. Це цілком співвідносилось з твердженням прем'єр-міністра Польщі Д. Туска про польсько-російські відносини, які варто вести в дусі реалізму, а не неефективної не поступливості – «Треба співпрацювати з Росією такою, якою вона є. Відсутність діалогу не служить ні Польщі, ні Росії»³⁷, – казав він.

Зближуючись з РФ поза економічними інтересами, Польща мала стати головним експертом з Росії серед європейських країн, що, безсумнівно, посилювало б авторитет країни і її значення для Заходу. Відкидаючи панівну до цього в східній політиці доктрину, що головну загрозу безпеці Польщі становить Росія, польська дипломатія сильно недооцінювала неоімперські вияви в політиці РФ, стверджуючи, що можливості політичної, економічної і тим більше військової експансії Москви досить обмежені³⁸.

Готовність до діалогу з Росією, яку висловлювали представники уряду, позитивно сприйняли в Москві. Там наголошували, що хоча погіршення відносин не було російським вибором, однак у Кремлі готові до політики нормалізації, і вирішення питання поставок польського м'яса буде кроком до розв'язання вузла наболілих проблем двостороннього співробітництва. Більш складним у Росії вважали питання розміщення елементів американської системи ПРО в Польщі, водночас позитивно оцінили згоду нового уряду на двосторонні переговори з цієї проблеми, на що категорично не погоджувалося попереднє керівництво РП³⁹. На думку російського історика Д. Офіцєрова-Бельського, конфлікт у цій справі був інспірований переважно польською стороною, адже на відміну від Чехії, де також планувалося розміщення радарних систем, та всупереч позиціонуванню США їх як протидії іранській ракетній загрози, польське керівництво намагалося надати проекту антиросійського забарвлення, наголошуючи на потребі також захистити польську територію від можливого ракетного удару з боку Росії⁴⁰. Так, Ярослав Качинський, оцінюючи

³⁵ Czachor R. Miejsce Federacji Rosyjskiej w polskiej polityce wschodniej. S. 121.

³⁶ Sikorski R. Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 r., przedstawiona na 15 posiedzeniu Sejmu RP VI kadencji 7 maja 2008 r. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. Warszawa: MSZ, 2011. S. 384.

³⁷ Expose Donalda Tuska z 23.11.2007. URL: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Expose-Donald-Tuska-z-23-11-2007-7329167.html> (дата звернення: 19.11.2020).

³⁸ Bratkiewicz J. Tezy o polityce RP wobec Rosji i Ukrainy. URL: <http://www.pap.pl/aktualnosc/news,781082,msz-ujawnilo-notatke-z-2008-r-waszcykowski-to-byl-poczatek-zwrotu-ku-polityce-prorosyjskiej.html> (дата звернення: 14.03.2017).

³⁹ Wasiuta O. Stosunki polsko-rosyjskie. S. 43.

⁴⁰ Офицєров-Бельский Д. В. Россия и Польша: неизбежное соседство? С. 24.

значення побудови ПРО у Польщі, зазначав: «...надії росіян на включення нас до своєї сфери впливу розвіються на багато десятиліть»⁴¹. Водночас зауважимо, що з російського боку теж неодноразово звучали різкі чи навіть загрозливі заяви щодо появи протиракетного щита на території Польщі. Постійний представник Росії при НАТО Дмитро Рогозін (Дмитрий Рогозин) попередив Польщу про наслідки розміщення на її території елементів протиракетного захисту, що, на його думку, могло привести країни на межу конфронтації. Голова комітету Думи з закордонних справ Костянтин Косачов (Константин Косачев), своєю чергою, прямо заявив, що «протиракетний щит у Польщі може стати ціллю оборонних систем Росії»⁴².

Засади майбутньої співпраці сторони обговорили на зустрічі міністрів закордонних справ Р. Сікорського та С. Лаврова, що пройшла в Брюсселі 7 грудня 2007 р. І в Польщі, і в Росії усвідомлювали, що формування нової повістки взаємин потребує їхньої побудови з чистого аркуша, а тому було висловлено готовність піти на залагодження спірних питань у сфері торгово-економічних та політичних відносин. Також вони узгодили, що найближчим часом для налагодження двосторонніх відносин відбудеться офіційний візит польського прем'єр-міністра до Москви. Результатом домовленостей стало те, що уже 14 грудня польський прем'єр-міністр Д. Туск заявив: Польща більше не перешкоджатиме підписанню партнерської угоди між ЄС і Росією; а 19 грудня урядові представники держав підписали в Калінінграді меморандум, відповідно до якого фактично знімалися перепони на шляху поставок польського м'яса в Росію⁴³. Крім цього, 10 січня 2008 р. заступники міністра закордонних справ Польщі та Росії Вітольд Вашиковський (Witold Waszczykowski) і Сергій Кисляк (Сергей Кисляк) провели перші перемовини у Варшаві щодо розміщення американської ПРО. 21 січня під час робочого візиту Р. Сікорського до російської столиці глава російської дипломатії С. Лавров заявив, що Москва з огляду на початок перемовин з офіційною Варшавою щодо розміщення на її території елементів протиракетного щита США не буде тиснути на Польщу у цьому питанні, однак наголосив: «ми хочемо, щоб наша позиція була почута і зрозуміла»⁴⁴. З російського погляду, проблема ПРО могла б бути вирішеною, якщо б російським інспекторам дозволили постійно перебувати в місцях розташування протиракетних систем, що нібито дало би певність Кремлю в тому, що вони не спрямовані проти Росії. Зрозуміло, що такий підхід був неприйнятний для США і його відкидало польське керівництво, наголошуючи, що «є також інші політичні шляхи побудови довіри та забезпечення прозорості»⁴⁵.

Проблему розміщення американської системи ПРО як одну з найгостріших у польсько-російських взаєминах порушили під час офіційного візиту прем'єр-міністра

⁴¹ Цит. за: Stolarczyk M. Rosja w polityce zagranicznej Polski... S. 87.

⁴² Tusk rozpoczął wizytę w Moskwie. 8.02.2007. URL: <https://www.wprost.pl/swiat/123237/Tusk-rozpoznal-wizyte-w-Moskwie.html> (дата звернення: 04.11.2020).

⁴³ Wasiuta O. Stosunki polsko-rosyjskie. S. 43.

⁴⁴ Radek Sikorski w Moskwie. 21 stycznia 2008. URL: <https://wydarzenia.interia.pl/swiat/news-radek-sikorski-w-moskwie,nId,834360> (дата звернення: 04.11.2020).

⁴⁵ Tusk rozpoczął wizytę w Moskwie...

Польщі до Росії 8 лютого 2008 р., який відбувся вперше з грудня 2001 р. Відбуваючи у Москву, Д. Туск зазначив, що розглядає його як «реальний шанс на “розмороження” ненайкращих польсько-російських відносин»⁴⁶. Польський урядовець мав зустрічі з російським колегою Віктором Зубковим (Виктор Зубков), а потім з президентом В. Путіним та його наступником Дмитром Медведевим (Дмитрий Медведев). Російська сторона висловила задоволення системними змінами в польсько-російських відносинах і висловила сподівання на продовження конструктивних контактів. Не бракувало компліментів на адресу польського голови уряду і з боку російської преси. Так, «Независимая газета» писала, що «Обережний оптимізм, який народився в Росії з приходом Туска до влади, продовжує зростати. Настільки, що вже можна уявити, що польсько-російські відносини знову стануть нормальними». Далі зазначалося: «Унікальний шанс відкрити вікно у польсько-російських відносинах. На щастя, і Москва, і Варшава хочуть його відкрити»⁴⁷. «Независимая газета» також згадала заяву Д. Туска напередодні візиту, в якій він розповідав про роль історії в польсько-російських відносинах, де, на думку редакції газети, простежується прагнення нового очільника уряду відійти від «історично зумовленої» політики своїх попередників. Водночас лунали голоси скепсису, зокрема видання «Коммерсант» зазначало: «Дональд Туск, всупереч закликам Володимира Путіна, не відмовиться від розміщення елементів протиракетного захисту в Польщі, а президент Росії не відмовиться від свого улюбленого проекту Північний потік»⁴⁸. І як стало зрозуміло за результатами переговорів, «Коммерсант» таки мав рацію, адже власне за ключовими питаннями візиту значних зрушень досягнуто не було. Щобільше, через кілька днів після візиту Д. Туска до Москви його російський колега В. Путін знову пригрозив націлити російські ракети на Польщу і Чехію, якщо будівництво системи ПРО буде узгоджено⁴⁹. Натомість польському прем'єру вдалося домовитися про відновлення діяльності Групи зі складних питань, що запрацювала з червня під керівництвом двох співголів: колишнього міністра закордонних справ Польщі, професора Д. Ротфельда і ректора Московського державного інституту міжнародних відносин, професора Анатолія Торкунова (Анатолий Торкунов). Ініціативи групи були важливим елементом «перезавантаження» східної політики уряду Д. Туска. Ще однією темою переговорів стало погодження пунктів угоди про місцевий прикордонний рух в Калінінградській області, що стосувалося полегшення труднощів перетину кордону, які виникли після вступу Польщі до Шенгенської зони.

Іншим суперечливим питанням, яке викликало роздратування в Кремлі, була підтримка Польщею західних прагнень України. Росія недвозначно заявляла, що незадоволена кампанією, проведеною польською владою з метою надання Україні програми членства в НАТО, а також її консультаційною та військово-технічною допомогою. З наближенням Бухарестського саміту у квітні 2008 р. енергійне

⁴⁶ Tusk rozpoczął wizytę w Moskwie...

⁴⁷ Greszta M. Prasa rosyjska o wizycie Tuska w Moskwie. 8 lutego 2008. URL: <https://wyborcza.pl/1,75399,4911801.html> (дата звернення: 12.11.2020).

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Łakomy M. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku. S. 93.

просування інтересів України взяв на себе президент Польщі Л. Качинський, який відстоював надання Києву ПДЧ та гарантування майбутнього членства. Водночас ще перед лютневим візитом польського прем'єра до Росії опозиція і деякі політологи в Польщі розкритикували його за те, що він першою запланував відвідати столицю Росії а не Київ, чим прямо виказував пріоритети своєї політики, що різко контрастували з позицією президента Л. Качинського⁵⁰. Так, українське і російське питання було одним з елементів, які формували дуалістичне сприйняття польської східної зовнішньої політики. Зазначимо, що однією з тактичних відмінностей позицій політичних сил Польщі щодо характеру східної політики було те, що консерватори схилялися до її провадження на основі атлантичного вектора, а ліберали надавали перевагу європейській інтеграції. За словами Д. Туска, декларації про важливість України для Польщі «слід замінити пропозиціями щодо конкретної співпраці та допомоги Україні в європеїзації. Самі українці чекають від нас конкретності, а не лише жестів»⁵¹. Таким кроком назустріч східним сусідам стала запропонована Польщею і Швецією програма «Східне партнерство», що покликана була збільшити вагу східноєвропейського регіону у зовнішній політиці ЄС. Москва до цієї ініціативи поставилася стримано, все ж вона виступала проти структурування політичних і економічних відносин Євросоюзом на пострадянському просторі без узгодження з її власними зовнішньополітичними практиками. Водночас агресивна політика РФ на Кавказі та військові дії проти Грузії зумовили до певної міри зміну позиції ключових держав ЄС – Франції і Німеччини – щодо «Східного партнерства», які були готові підтримати польські ініціативи на Сході без узгодження з Москвою.

Збройний конфлікт між Росією та Грузією в серпні 2008 р. призвів до охолодження польсько-російських відносин. Польща надала чіткий сигнал підтримки Грузії і зайняла жорстку позицію щодо Москви. 12 серпня президенти Польщі, Естонії, Латвії, Литви та України прибули до Тбілісі на знак солідарності з грузинським народом. Президент Л. Качинський, виступаючи на мітингу в грузинській столиці, палко закликав світову спільноту зупинити російський імперіалізм, що прагне відродитися⁵². Як зазначають дослідники, своєю агресивною політикою РФ давала зрозуміти, що не допустить виходу пострадянських держав зі сфери свого впливу та водночас тестувала допустимі межі та реакцію країн Заходу на відверте порушення міжнародних норм⁵³. Ініціатива підтримки Грузії, що виходила від польського президента, хоча й була символічною, проте мала важливе значення, адже показувала, що країни регіону готові виступати спільним фронтом проти імперіалістичних зазіхань РФ. Однак треба зазначити, що, незважаючи на однозначну критичну оцінку дій Росії, існувала певна різниця в президентському та

⁵⁰ Pomianowski J. Przez Kijów do Moskwy. 8 lutego 2008. URL: <https://wyborcza.pl/1,76842,4909042.html> (дата звернення: 22.11.2020).

⁵¹ Tusk rozpoczął wizytę w Moskwie...

⁵² 10 lat temu zaczęła się wojna w Gruzji. 08.08.2018. URL: <https://www.rp.pl/Polityka/180809504-10-lat-temu-zaczela-sie-wojna-w-Gruzji.html> (дата звернення: 02.11.2020).

⁵³ Wasiuta O. Stosunki polsko-rosyjskie. S. 46.

урядовому баченні шляхів подолання кавказького конфлікту. Зокрема, уряд прем'єр-міністра Д. Туска зайняв більш помірковану позицію, підтримуючи миротворчу місію президента Франції Ніколя Саркозі (Nicolas Sarkozy), який вів переговори з президентом Росії Д. Медведєвим щодо мирної угоди з Грузією⁵⁴.

У ситуації військово-політичної напруги в регіоні польське керівництво пришвидшило переговори щодо розміщення американської ПРО на своїй території, і 14 серпня 2008 р. офіційні представники сторін парафували відповідну угоду, а 20 серпня її підписали міністр закордонних справ Польщі Р. Сікорський і Державна секретарка США Кондоліза Райс (Condoleezza Rice)⁵⁵. Москва відповіла гострою риторикою, зокрема деякі з її військових очільників зазначали, що, погодившись з розбудовою на польській території протиракетного щита, Варшава «сама зробила з себе першочергову мішень». Однак уже 10–11 вересня 2008 р. у Варшаві перебував шеф російського МЗС С. Лавров, який провів перемовини з Р. Сікорським та Д. Туском. Візит засвідчив, що в Кремлі прагнули зберегти у відносинах позитивну динаміку, яка намітилася в попередній період. Незважаючи на незгоду в питанні розміщення ПРО, російський дипломат наголосив, що Росія не бачить загрози для себе з боку Польщі. Польський прем'єр-міністр Д. Туск, своєю чергою, теж відзначив, що візит російського посадовця можна розглядати «кроком у правильному напрямку», однак, зважаючи на російсько-грузинський конфлікт і позицію польського керівництва щодо нього, зауважив, що Росія для Польщі залишається «важким партнером»⁵⁶. Також у контексті кавказького конфлікту в листопаді 2008 р. шеф МЗС Польщі Р. Сікорський подав так звану доктрину для Європи, у якій Росію застерігав від подальших спроб змінювати кордони силою і закликав трансатлантичне співтовариство, попри прагматичний діалог з РФ, не дозволяти тій переходити межу⁵⁷.

Політика «нормалізації» відносин з РФ продовжилась і навіть дещо посилилась у 2009 р. Російські дослідники часто пов'язують цей процес з початком перезавантаження американо-російських відносин, вказуючи, що зміна політики США щодо Росії за президента Барака Обами (Barack Obama) не залишила місця польському керівництву для продовження попередньої конфронтаційної політики, адже і європейські, і заокеанські партнери Польщі були налаштовані на діалог з Росією⁵⁸. Сюди варто додати зазначене раніше прагнення офіційної Варшави посилити свою роль у формуванні порядку денного ЄС на східному напрямку, а це було не вельми реально без зміцнення її позицій у європейських структурах, і, головне, без повернення довіри до політики Польщі з боку головних столиць Європи. Водночас можна погодитися з

⁵⁴ Stolarczyk M. Rosja w polityce zagranicznej Polski... S. 66; Czachor R. Miejsce Federacji Rosyjskiej w polskiej polityce wschodniej. S. 122.

⁵⁵ Чекаленко Л. Республіка Польща як складник американського чинника безпеки Центрально-Східної Європи. *Україна дипломатична: щорічник* / ред. А. Денисенко. Київ: Логос, 2018. Вип. 19. С. 698.

⁵⁶ Wasiuta O. Stosunki polsko-rosyjskie. S. 46.

⁵⁷ Stolarczyk M. Rosja w polityce zagranicznej Polski... S. 67.

⁵⁸ Неменский О. Российско-польские отношения после Смоленской катастрофы. С. 79; Офицеров-Бельский Д. В. Россия и Польша: неизбежное соседство? С. 25.

твердженням, що сама повістка польсько-російських взаємин мало чим відрізнялася як в періоди «потепління», так і погіршення відносин (сюди можна додати проблеми багатосторонніх питань, наприклад, щодо розміщення американської системи ПРО тощо), змінювався переважно градус і тональність політичної риторики⁵⁹.

Радослав Сікорський, виступаючи в сеймі РП 13 лютого 2009 р., заявив, що поступ у польсько-російських відносинах ґрунтується на відмові від погроз Росії «на користь мови прагматики та пошуку компромісу, коли ми бачимо ознаки доброї волі з іншого боку». Міністр зазначив, що такий підхід уже довів свою дієздатність і те, що «з цієї країною можна розмовляти, не поступаючись ні на йоту з питань, що мають для нас принципове значення»⁶⁰.

Важливим у контексті налагодження польсько-російських відносин був візит 1 вересня 2009 р. прем'єра Росії В. Путіна до Гданська на Вестерплятте з нагоди 70-річчя початку Другої світової війни. Напередодні приїзду В. Путін опублікував у польській пресі статтю, в якій закликав на основі історичного досвіду подій світової війни до примирення та партнерства в польсько-російських відносинах⁶¹. Також, виступаючи у Гданську на відповідних урочистостях, російський очільник ще раз наголосив, що польсько-російські взаємини мають бути позбавлені «нашарування минулого і зведення історичних рахунків» і як приклад навів російсько-німецькі відносини, оперті на співпрацю і партнерство⁶².

Зазначимо, що ґрунт історичного примирення активно розробляла спільна польсько-російська Група зі складних питань, діяльність якої було відновлено у червні 2008 р. і яка з того часу встигла провести уже кілька засідань. Одним із ключових питань в опрацюванні групи був збір і публікація документів та матеріалів, присвячених розстрілу польських військовополонених у Катині. У 2010 р. виповнювалися 70-ті роковини трагічних подій, і російська влада погодилася провести спільне вшанування пам'яті жертв за участі вищих державних посадовців обох держав на місці розстрілів під Смоленськом, що мало стати вагомим виявом нормалізації польсько-російських відносин. Зокрема, співорганізатор церемонії від Польщі Анджей Пшевознік (Andrzej Przewoźnik) у своєму коментарі зазначав, що візит В. Путіна до Катині засвідчує спробу Росії примиритися з її тоталітарним минулим: «Ми можемо говорити про нове відкриття у відносинах між Польщею та Росією ... сам факт того, що прем'єр-міністр Російської Федерації Володимир Путін приїде до Катині та вшанує пам'ять жертв катинської різанини, – це вже величезна подія. Це перший такий високопоставлений державний чиновник Російської

⁵⁹ Офицеров-Бельский Д.В. Россия и Польша: неизбежное соседство? С. 25.

⁶⁰ Sikorski R. Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2009 r., przedstawiona na 35 posiedzeniu Sejmu RP VI kadencji 13 lutego 2009 r. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. Warszawa: MSZ, 2011. S. 403.

⁶¹ Putin W. Karty historii – powód do wzajemnych pretensji, czy podstawa pojednania i partnerstwa? 31 sierpnia 2009. URL: https://wyborcza.pl/1,76842,6983945,List_Putina_do_Polakow_pelna_wersja.html (дата звернення: 16.11.2020).

⁶² Przemówienie premiera Putina na obchodach 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej. 01.09.2009. URL: <https://dzieje.pl/aktualnosci/przemowienie-premiera-putina-na-obchodach-70-rocznicy-wybuchu-ii-wojny-swiatowej> (дата звернення: 16.11.2020).

Федерації, який сам запросив польського прем'єр-міністра і вирішив взяти участь у святкуванні річниці Катинської різанини»⁶³.

У процесі підготовки візитів польського керівництва до Росії виникли деякі непорозуміння. Запрошення на відвідини траурних заходів надійшло лише прем'єр-міністру Д. Туску, натомість польський президент у переліку запрошених офіційних осіб згаданий не був. Водночас канцелярія Л. Качинського повідомила посольство РФ у Варшаві про участь польського президента в урочистостях, а в самій Польщі розгорілася дискусія щодо того, хто саме з керівництва країни має представляти офіційну делегацію. Крім цього, висловлювали припущення, що одностороннім запрошенням прем'єра росіяни також прагнули загострити внутрішньопольське політичне протистояння уряду і президента щодо впливів на зовнішньополітичну повістку, і сумніви, чи МЗС РП не робить часом кроків, щоб не допустити президентської участі у запланованих подіях. Напрацьований компроміс полягав у тому, що 7 квітня 2010 р. прем'єри Польщі Д. Туск і Росії В. Путін мали вшанувати польських офіцерів, закатованих енкаведистами, а також російських жертв сталінського режиму, загиблих під час так званих чисток. А делегацію, яка взяла б участь в основних заходах, пов'язаних з урочистостями в катинському лісі на польському військовому цвинтарі, мав очолити президент Л. Качинський. Вони були заплановані на 10 квітня, однак не відбулися через трагічну подію. Польський президент з дружиною і численна делегація високого рівня загинули внаслідок авіакатастрофи президентського літака⁶⁴.

Реакція російських властей на катастрофу під Смоленськом була показово співчутливою. Висловлено співчуття родинам жертв катастрофи та польській нації з боку російської влади та російського суспільства, прем'єр-міністри В. Путін та Д. Туск спільно відвідали місце трагедії, президент РФ В. Медведєв взяв участь у похоронних церемоніях Леха та Марії Качинських у Кракові, а згодом В. Путін запевнив про готовність провести швидке та всебічне розслідування причин катастрофи. Все це, як відзначив польський історик М. Столярчик, спонукало деяких польських і російських політиків, журналістів та аналітиків зробити висновок, що Смоленська катастрофа може стати польсько-російським каталізатором примирення⁶⁵. З іншого боку, існували й протилежні думки щодо її причин, пропаговані правими політичними силами та пов'язаними з ними медіа (зокрема, що це спланований терористичний напад на польську делегацію, інспірований російською владою та спецслужбами). Катастрофа також актуалізувала питання про характер польської політики щодо Росії та польсько-російських відносин, які стали одним із найважливіших напрямків політичної боротьби в країні. Крім цього, обговорення її причин вносило розкол у польське суспільство, що призвело до зростання в суспільній думці почуття недолюбовання чи навіть ворожості до Росії⁶⁶. Так, згідно

⁶³ Цит. за: Grodzki R. Stosunki polsko-rosyjskie – nowe otwarcie? *Biuletyn Instytutu Zachodniego*. 2010. Nr 38. S. 5.

⁶⁴ Ibid. S. 4–6.

⁶⁵ Stolarczyk M. Rosja w polityce zagranicznej Polski... S. 69.

⁶⁶ Zięba R. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich. *Stosunki Międzynarodowe – International Relations*. Warszawa, 2018. T. 54. Nr 3. S. 14.

з проведеним соціологічним опитуванням, у квітні 2011 р. ставлення більшості поляків до обставин цієї трагедії було неоднозначне, зокрема, навіть після звіту офіційної комісії щодо Смоленської катастрофи чотири п'ятих респондентів (80 %) вважали, що її причини ще остаточно не з'ясовані⁶⁷.

Період після трагічних подій під Смоленськом характеризувався посиленням двосторонніх контактів та різноманітністю зустрічей на різних рівнях, а також інституціоналізацією взаємовідносин. 5 липня 2010 р. на президентських виборах у Польщі перемогу здобув представник «Громадянської платформи» Броніслав Коморовський (Bronisław Komorowski), який переміг з незначною перевагою Ярослава Качинського (Jarosław Kaczyński), брата загиблого президента і лідера правоконсервативної партії «Право і справедливість». Дослідники вважають, що новий президент був менш схильний втручатися в зовнішньополітичні питання, які згідно з конституцією належали до компетенції уряду. Тому з 2010 р. посилюється роль МЗС Польщі і його голови Р. Сікорського у формуванні зовнішньополітичної повістки. Водночас погляди щодо східного напрямку в президента Б. Коморовського, прем'єра Д. Туска та міністра Р. Сікорського значною мірою збігалися⁶⁸. Польська права опозиція східний вектор урядової команди, зокрема щодо Росії, називала «політикою сервілізму». Я. Качинський стверджував, що зближення зовнішньополітичних практик польського уряду з пріоритетами російської політики є дуже небезпечним для польських інтересів, а також, що урядова коаліція на чолі з Д. Туском намагається догодити Росії та відмовляється від незалежної зовнішньої політики⁶⁹. Водночас позицію уряду щодо подальшого бачення польсько-російських відносин Р. Сікорський озвучив у виступі в сеймі 16 березня 2011 р., де він серед іншого зазначив: «Незалежно від влади в Росії і саме тому, що Польща незалежно вибудовує свою закордонну політику, потребуємо впорядкування відносин з цим важливим сусідом. Хоча у Польщі, також як і в цьому парламенті, є люди, які будують своє політичне кредо на основі вічної ворожості до Росії. Ми відкинули логіку, згідно з якою все, що погано для Росії, має бути добре для Польщі»⁷⁰.

У вересні 2010 р. польську столицю відвідав шеф російського МЗС С. Лавров, який взяв участь у зустрічі з дипломатичним корпусом МЗС РП, а також підготував ґрунт для майбутнього офіційного візиту російського президента до польської столиці, який планувався на кінець року. Перед приїздом Д. Медведєва 6 грудня 2010 р. до Варшави Державна дума РФ прийняла резолюцію, яка визнавала катинські події 1940 р. злочином сталінського режиму⁷¹, а ще раніше було підписано указ президента РФ про розсекречення документів щодо розслідування Катині

⁶⁷ Rocznicza katastrofy smoleńskiej. Komunikat z badań. (BS/31/2011) / oprac. N. Hipsz. Warszawa, marzec 2011. S. 10. URL: www.cbos.pl (дата звернення: 12.11.2020).

⁶⁸ Неменский О. Российско-польские отношения после Смоленской катастрофы. С. 83.

⁶⁹ Stolarczyk M. Rosja w polityce zagranicznej Polski... S. 73; Zięba R. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich. S. 15.

⁷⁰ Sikorski R. Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2011 r., przedstawiona na 87 posiedzeniu Sejmu RP VI kadencji 16 marca 2011 r. *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. Warszawa: MSZ, 2011. S. 447.

⁷¹ Zięba R. Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich. S. 15.

в 1991–2004 рр.⁷², що, безсумнівно, мало посприяти, щоб візит президента Росії пройшов у дусі порозуміння і співпраці. Варто зазначити, що сам факт офіційного візиту російського президента до Польщі вперше за вісім років говорив про значне покращення у польсько-російських відносинах.

Під час перебування у Варшаві президент Д. Медведєв мав зустрічі з Б. Коморовським і Д. Туском. Важливим наслідком візиту було підписання двосторонньої угоди у справі створення Центру польсько-російського діалогу і порозуміння. У Польщі він почав функціонувати 25 березня 2011 р., а російський центр засновано указом президента Росії Д. Медведєва 1 січня 2012 р. Головним завданням Центрів була підтримка та вжиття заходів для діалогу та порозуміння між Росією і Польщею, вони мали проводити наукові дослідження та видавничу діяльність, а також поширювати знання про польсько-російські відносини, історію, культуру та минуле обох народів⁷³. Загалом візит російського президента до Польщі був високо оцінений її керівництвом, однак гостро розкритикований опозиційними силами.

11 квітня 2011 р. відбулася зустріч президентів Росії і Польщі на відзначенні роковин катастрофи під Смоленськом, що продовжувало традицію спільних поминальних заходів, а також свідчило про те, що польська і російська сторони, попри трагічні події, прагнули продовжувати як політичний, так й історичний діалог. У грудні 2011 р. міністри закордонних справ обох держав підписали договір про малий прикордонний рух, що було особливо важливим для Росії з огляду на полегшення подорожей в ЄС мешканців Калінінградської області.

Загалом у 2011–2013 рр. польсько-російські відносини мали значно меншу динаміку, ніж кілька попередніх років, і цей період можна означити як «застій в процесі нормалізації двосторонніх відносин». Прикладом активізації контактів у цей час може бути візит С. Лаврова до Варшави у грудні 2013 р. 12 грудня 2013 р. відбулося 8-ме засідання Комітету зі стратегії співпраці між Польщею та Росією, яке проходило під головуванням міністрів закордонних справ обох країн. Зустріч С. Лаврова і Р. Сікорського дала можливість підсумувати стан двосторонніх відносин та обговорити програму співпраці на найближчі роки. Зокрема, сторони підписали дорожню карту співпраці Росії і Польщі – «Програма 2020 у польсько-російських відносинах», в якій декларували необхідність підняття взаємин на новий «рівень активного партнерства» і встановлювали стратегічні цілі співпраці: у сфері політичних взаємин, політиці безпеки, економічних і соціальних зв'язків⁷⁴. Тоді ж урядові представники двох країн підписали спільну декларацію про хід підготовки до польського року в Росії та російського року в Польщі, який повинен був відзначатися у 2015 р. Так, на початок 2014 р. відносини Польщі і Росії виглядали стабільними і прогнозованими. Це дало змогу Р. Сікорському навіть заявити,

⁷² Cichocki B. Stosunki z Rosją po pięciu latach polskiej polityki normalizacji. *Bezpieczeństwo Narodowe*. 2013. Nr 27. S. 34.

⁷³ Weremiuk S. Polska wobec Rosji w latach 1992–2014. Od zależności postimperialnych do trudnych relacji. Analiza wybranych aspektów. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*. 2015. Nr 13. S. 131.

⁷⁴ Неменский О. Российско-польские отношения: конец «нормализации». 26 июля 2014. URL: <https://regnum.ru/news/1829783.html> (дата звернення: 22.04.2017).

що «відносини з Росією кращі, ніж це випливає з публікацій у ЗМІ»⁷⁵. Політика «нормалізації» дозволила польському керівництву частково досягнути головної стратегічної мети: посилити позиції Варшави в контексті загальноєвропейської східної політики ЄС. Динамічно розвивалися економічні зв'язки, і на кінець 2012 р. загальний обсяг двосторонньої торгівлі сягнув 38 млрд дол. В енергетичній сфері, що була однією з гострих тем у відносинах, Польща хоча й не могла заблокувати будівництво газопроводу Північний потік, який прокладали в обхід польської території, однак загалом була задоволена заходами з формування спільної політики ЄС, яка посилювала енергетичну безпеку країн співтовариства. У питанні подолання важкої спадщини історичного минулого Варшаві вдалося досягти деяких поступок від російської влади, зокрема й щодо визнання жертвами сталінського режиму розстріляних польських офіцерів у Катині. Частково було розсекречено матеріали слідства катинської справи в 1991–2004 рр. і частину копій документів передано польській стороні під час візиту Д. Медведєва. Однак, на думку польського історика Р. Чахора, політика «нормалізації» не привела до кардинального покращення польсько-російських відносин, навіть попри зміну риторики та відхід від радикального тону щодо складних питань двосторонньої повістки, адже залишалось чимало розбіжностей, особливо в питаннях формування системи європейської безпеки, та інших проблем, що в цей період радше замовчували, ніж вирішували⁷⁶. До цього також додамо відсутність спільних глобальних інституційних і структурних проєктів, які могли пов'язати держави стратегічними політико-економічними інтересами (згадаймо, зокрема, протистояння в енергетичній сфері).

Принципові розбіжності держав щодо питань формування системи безпеки ЦСЄ яскраво виявилися після анексії Криму РФ в березні 2014 р. Одразу після початку агресії РФ в Криму польська влада, як і Захід в цілому, виявляла розгубленість. Однак Польща, на відміну від певних країн ЄС, що зайняли неоднозначну позицію щодо Росії і її політики в умовах агресії в Україні, увійшла в коло європейських країн, які найбільш критично відреагували на факт анексії. Польська влада вибрала шлях дотримання генеральної лінії ЄС з одночасним внесенням на розгляд європейських союзників своїх ініціатив у контексті російської інвазії. Уряд підтримав введення санкцій проти РФ, накладених ЄС і США, наголошуючи на максимальній підтримці Києва в протистоянні з Москвою.

У відповідь Росія використала різні методи дезінформації і маніпуляції задля дискредитації Польщі. Наприклад, у березні 2014 р. В. Путін згадав про невиконання польською владою домовленостей, підписаних Р. Сікорським, які гарантували безпеку Віктора Януковича, як причину втручання в Україну. Щобільше, російський президент однозначно заявив, що активісти на Майдані проходили навчання на польській території. Також російські ЗМІ повідомляли, що за «переворотом» в Україні стояли польські військові інструктори. Варто додати, що задля впливу на суспільну думку в самій Польщі спецслужби РФ зробили спробу інтенсифікувати роботу проросійських сил. Так, думки про відверту підтримку політики Кремля

⁷⁵ Weremiuk S. Polska wobec Rosji w latach 1992–2014. S. 108.

⁷⁶ Czachor R. Miejsce Federacji Rosyjskiej w polskiej polityce wschodniej. S. 122.

неодноразово з'являлися в основних ЗМІ, причому виходили з політично та соціально різноманітних груп впливу⁷⁷.

Політика Росії щодо України стала одним з ключових елементів у виступі Р. Сікорського в сеймі 8 травня 2014 р., присвяченого пріоритетам зовнішньої політики Польщі у 2014 р. За словами глави МЗС, Польща і Захід ніколи не прагнули ізолювати Росію, але прагнули вибудувати з нею партнерські та добросусідські відносини. Однак дії Москви щодо анексії Криму і дестабілізації східних регіонів України суперечать міжнародному праву і несуть загрозу безпеці Польщі. Було підкреслено, що польський уряд не визнає результатів референдуму, проведеного самопроголошеною владою півострова, як і «односторонні рішення Кремля щодо приєднання Криму»⁷⁸.

Після формування в червні 2014 р. так званого нормандського формату переговорів⁷⁹ та підписання у вересні Мінських угод Польща була усунута від прямої участі в переговорному процесі щодо врегулювання ситуації. Головним форматом стали зустрічі представників нормандської четвірки. Офіційно польська влада підтримує такий формат переговорів, однак вимагає більшої своєї участі. Зокрема, польська опозиція, насамперед лідери партії «Право і справедливість», закидали уряду і президентові Б. Коморовському недостатню міжнародну активність у просуванні польських інтересів, наголошуючи, що в питанні вирішення українсько-російського конфлікту місце Польщі має бути за столом учасників переговорів.

З приходом на посаду президента Польщі у 2015 р. представника партії «Право і справедливість» Анджея Дуди (Andrzej Duda) політичний курс щодо засудження агресивної політики РФ було продовжено з наголосом на необхідності польської підтримки України на всіх щаблях європейських і євроатлантичних структур.

Отже, з набуттям Польщею повноправного членства в ЄС вона розраховувала закріпити свої позиції в ЦЄ як регіональний лідер та провідник політики співтовариства на східному напрямку. Цей статус також дав би Варшаві змогу проводити з Москвою більш рівноправну політику. Праві консервативні політичні сили, що визначали зовнішньополітичний курс Польщі у 2005–2007 рр., схилилися до активної підтримки України на противагу Росії, вбачаючи в її політиці повернення до неоімперських традицій. Однак прагнення Варшави формувати східний вектор політики ЄС і НАТО з наголосом на прискорену інтеграцію пострадянських держав у європейські та євроатлантичні структури у цей період зазнали невдачі, насамперед через небажання Парижа і Берліна йти на протистояння з Москвою. У взаєминах з Росією характерною ознакою політики польських консерваторів була спроба опертися на «історичну політику» як інструмент політичного тиску у двосторонніх відносинах, однак це зумовлювало значне загострення діалогу між державами. З приходом у 2007 р. до влади у Польщі коаліційного уряду на чолі з

⁷⁷ Weremiuk S. Polska wobec Rosji w latach 1992–2014. S. 128–132.

⁷⁸ Sikorski w Sejmie głównie o sytuacji na Ukrainie i roli Rosji. 08.05.2014. URL: <https://www.radiopik.pl/3,15179,sikorski-w-sejmie-glownie-o-sytuacji-na-ukrainie&s=1762&si=1762&sp=1762> (дата звернення: 12.11.2020).

⁷⁹ «Нормандським форматом» називають зустрічі глав держав чи керівників МЗС України, Росії, Франції і Німеччини щодо вирішення питань, пов'язаних з конфліктом на Донбасі та агресією РФ.

«Громадянською платформою» польсько-російські політичні відносини зазнали перезавантаження. Новий польський уряд розглядав можливість побудови відносин з РФ на основі політичного прагматизму, а закордонну політику на східному векторі прагнув узгоджувати з позицією ЄС. У питанні «нормалізації» відносин з Москвою польська влада робила наголос на розв'язанні поточних економічних і політичних проблем, а питання, пов'язані з важкими сторінками подій минулого, щодо яких у сторін зберігалися суттєві розбіжності, намагалася винести за межі нагальної повістки двосторонніх відносин. Водночас у Кремлі через прагнення підтримувати діалог з офіційною Варшавою на високому рівні готові були йти на деякі поступки у питаннях щодо проблем історії. Упродовж шести років польська влада послідовно діяла у фарватері накресленої стратегії покращення взаємин з Росією, однак агресивна політика Москви на пострадянському просторі та різні погляди на архітектуру безпеки в регіоні ЦСЄ призводили до загострення відносин між державами. Остаточної поразки політика «нормалізації» в польсько-російських взаєминах зазнала з початком військової агресії Росії в Україні.

REFERENCES

- 10 lat temu zaczęła się wojna w Gruzji. (2018). Retrieved from <https://www.rp.pl/Polityka/180809504-10-lat-temu-zaczela-sie-wojna-w-Gruzji.html> [in Polish].
- Blyzniak, O. (2018). Skhidnyi napriam yevropeiskoi polityky susidstva: polski initsiatyvy. *Politychne zhyttia*, 2, 109–117 [in Ukrainian].
- Bratkiewicz, J. (2017, Styczeń, 23). Tezy o polityce RP wobec Rosji i Ukrainy. Retrieved from <http://www.pap.pl/aktualnosci/news,781082,msz-ujawnilo-notatke-z-2008-r-waszczukowski-to-był-początek-zwrotu-ku-polityce-prorosyjskiej.html> [in Polish].
- Bukharin, N. I. (2013). *Rossii – Polsha: Opyt dvadtsatiletnikh otnoshenii: 90-e gody XX veka – pervoe desiatiletie XXI veka*. Saint Petersburg: Nestor-Istoriia [in Russian].
- Chekalenko, L. (2018). Respublika Polshcha yak skladnyk amerykanskoho chynnyka bezpeky Tsentralno-Skhidnoi Yevropy. *Ukraina dyplomatychna: shchorichnyk*, 19, 688–706 [in Ukrainian].
- Chernova, A. (2013). «Vostochnaia politika» Polshy: ot kontseptsyi «ULB» do «Vostochnogo partnerstva». *Vestnik MGIMO-Universiteta*, 6 (33), 15–24 [in Russian].
- Chojan, A. (2016). Fundamenty ideowe i cele polityki zagranicznej Prawa i Sprawiedliwości z perspektywy 2005 roku. *Mysł Ekonomiczna i Polityczna*, 1 (52), 208–212 [in Polish].
- Cichocki, B. (2013). Stosunki z Rosją po pięciu latach polskiej polityki normalizacji. *Bezpieczeństwo Narodowe*, 27, 29–48 [in Polish].
- Czachor, R. (2011). Miejsce Federacji Rosyjskiej w polskiej polityce wschodniej. Bilans 20-lecia. *Wrocławski Przegląd Międzynarodowy*, 2, 109–131 [in Polish].
- Dulak, M. (2010). Partnerstwo Wschodnie jako priorytet polskiej prezydencji. In M. Brachowicz (Ed.), *Wyzwania polskiej prezydencji 2011* (pp. 47–57). Kraków [in Polish].

Eksperci o szczycie Unia–Rosja w Samarze. (2007, Maj 17). Retrieved from https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artukul/eksperci;o;szczycie;unia;-rosja;w;samarze,16,0,241936.html [in Polish].

Exposé Donalda Tuska z 23.11.2007. (2007). Retrieved from <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Expose-Donalda-Tuska-z-23-11-2007-7329167.html> [in Polish].

Fotyga: w sprawie rosyjskiego embarga w polskim imieniu rozmawia UE. (2007, Maj 17). Retrieved from https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artukul/fotyga;w;sprawie;rosyjskiego;embarga;w;polskim;imieniu;rozmawia;ue,159,0,241823.html [in Polish].

Greszta, M. (2008, Luty 8). Prasa rosyjska o wizycie Tuska w Moskwie. Retrieved from <https://wyborcza.pl/1,75399,4911801.html> [in Polish].

Grodzki, R. (2010). Stosunki polsko-rosyjskie – nowe otwarcie? *Biuletyn Instytutu Zachodniego*, 38, 1–11 [in Polish].

Hipsz, N. (2011, Marzec) Rocznica katastrofy smoleńskiej. Komunikat z badań. (BS/31/2011). Warsaw. Retrieved from www.cbos.pl. [in Polish].

Instytut Pamięci Narodowej. Przegląd mediów – 14 lutego 2005 r. (2005, Luty 14). Retrieved from <https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/media-o-ipn/14353,przeglad-mediow-14-lutego-2005-r.html> [in Polish].

Interviu Ministra inostrannykh del Rossii S. V. Lavrova, opublikovannoie v «Gazete vyborchej» (Varshava) 7 fevralia 2008 goda. (2008, Fevral 7). Retrieved from https://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/349970 [in Russian].

Kozłowska, A. (2005, Październik 30). Wynik wyborów prezydenckich w opinii zagranicy. Retrieved from <http://www.psz.pl/92-polska/polska-wynik-wyborow-prezydenckich-w-opinii-zagranicy> [in Polish].

Lakomy, M. (2011). Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich na początku XXI wieku. In M. Stolarczyk (Ed.), *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku* (pp. 69–112). Katowice: Wyd-wo Uniwersytetu Śląskiego [in Polish].

Lisiakiewicz, R. (2011). *Polityka Rosji wobec Polski w okresie prezydentury Władimira Putina (2000–2008)*. Toruń: Wyd-wo MADO [in Polish].

Maszkiewicz, M. (2013). *Między bezpieczeństwem a tożsamością. Rosyjskie, ukraińskie i białoruskie interpretacje idei i koncepcji w polskiej polityce wschodniej (1990–2010)*. Warsaw: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu [in Polish].

Meller, S. (2011). Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 r. Przedstawiona na 10 posiedzeniu Sejmu RP V kadencji 15 lutego 2006 roku. In *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011* (pp. 239–343). Warsaw: MSZ [in Polish].

Mruz, M. (2011). Polsko-ukraińskie strategiczne partnerstwo i programa Skhidnoho partnerstva u konteksti vidnosyn Varshava-Kyiv. Sproba otsinky i perspektyvy na maibutnie. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, 97 (2), 111–119 [in Ukrainian].

Nemenskii, O. (2013). Rossiisko-polskie otnosheniia posle Smolenskoï katastrofy. *Problemy natsyonalnoi strategii*, 6 (21), 75–94 [in Russian].

Nemenskii, O. (2014, Iiul 26). Rossiisko-polskie otnosheniya: konets «normalizatsyi». Retrieved from <https://regnum.ru/news/1829783.html> [in Russian].

Niezadawalające stosunki polsko-rosyjskie. (2006, Wrzesień 13). *Wprost*. Retrieved from <https://www.wprost.pl/kraj/94804/Niezadawalajace-stosunki-polsko-rosyjskie.html> [in Polish].

Ofitserov-Belskii, D. V. (2014). Rossiia i Polsha: neizbezhnoie sosedstvo? *Vestnik MGIMO-Universiteta*, 6 (39), 18–28 [in Russian].

Pidtrymka yevropeyskykh prahnen Ukrainy – odne z holovnykh zavdan Polshchi, zaiavyv hlava polskoho MZS. (2006, Liuty 15). Retrieved from https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/326804-pdrimka_vropeyskih_pragnen_ukrani_odne_z_golovnih_zavdan_polshch_zayaviv_glava_polskogo_mzs_455182.html [in Ukrainian].

Pomianowski, J. (2008, Luty 8). Przez Kijów do Moskwy. Retrieved from <https://wyborcza.pl/1,76842,4909042.html> [in Polish].

Przemówienie premiera Putina na obchodach 70. Rocznicy wybuchu II wojny światowej (2009, Wrzesień 1). Retrieved from <https://dzieje.pl/aktualnosci/przemowienie-premiera-putina-na-obchodach-70-rocznicy-wybuchu-ii-wojny-swiatowej> [in Polish].

Putin, W. (2009, Sierpień 31). Karty historii – powód do wzajemnych pretensji, czy podstawa pojednania i partnerstwa? Retrieved from https://wyborcza.pl/1,76842,6983945,List_Putina_do_Polakow_pelna_wersja.html [in Polish].

Radek Sikorski w Moskwie. (2008, Styczeń 21). Retrieved from <https://wydarzenia.interia.pl/swiat/news-radek-sikorski-w-moskwie,nId,834360> [in Polish].

Rotfeld, A. D. (2011). Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2005 r. Przedstawiona na 96 posiedzeniu Sejmu RP IV kadencji 21 stycznia 2005 r. In *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011* (pp. 306–321). Warsaw: MSZ [in Polish].

Shapovalova, O. (2010). Skhidne partnerstvo: asymetriia ochikuvan i mozhlyvostei. *International Review*, 3, 2–8 [in Ukrainian].

Sikorski w Sejmie głównie o sytuacji na Ukrainie i roli Rosji. (2014, Maj 8). Retrieved from <https://www.radiopik.pl/3,15179,sikorski-w-sejmie-glownie-o-sytuacja-na-ukrainie&s=1762&si=1762&sp=1762> [in Polish].

Sikorski, R. (2011). Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2009 r., przedstawiona na 35 posiedzeniu Sejmu RP VI kadencji 13 lutego 2009 r. In *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011* (pp. 396–418). Warsaw: MSZ [in Polish].

Sikorski, R. (2011). Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 r., przedstawiona na 15 posiedzeniu Sejmu RP VI kadencji 7 maja 2008 r. In *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011* (pp. 377–395). Warsaw: MSZ [in Polish].

Sikorski, R. (2011). Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2011 r., przedstawiona na 87 posiedzeniu Sejmu RP VI kadencji 16 marca 2011 r. In *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011* (pp. 437–454). Warsaw: MSZ [in Polish].

Stolarczyk, M. (2013). Rosja w polityce zagranicznej Polski w okresie pozimno-wojennym (aspekty polityczne). *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, 11, 13–107 [in Polish].

Strzeszewski, M. (Ed.). (2005, Grudzień). Opinie o stosunkach polsko-rosyjskich. Komunikat z badań. (BS/202/2005). Warsaw. Retrieved from www.cbos.pl [in Polish].

Sydoruk, T. (2010). Polskie bachennia skhidnoii polityky Yevropeiskoho Soiuzu. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii: Politychni nauky*, 4, 188–198 [in Ukrainian].

Tusk rozpoczął wizytę w Moskwie. (2008, Luty 8). Retrieved from <https://www.wprost.pl/swiat/123237/Tusk-rozpoznal-wizyte-w-Moskwie.html> [in Polish].

Wasiuta, O. (2009). Stosunki polsko-rosyjskie. In W. T. Modzelewski (Ed.), *Polska wobec sąsiadów. Współczesne stosunki polityczne* (pp. 9–50). Olsztyn: Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie [in Polish].

Weremiuk, S. (2015). Polska wobec Rosji w latach 1992–2014. Od zależności postimperialnych do trudnych relacji. Analiza wybranych aspektów. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, 13, 98–136 [in Polish].

Zięba, R. (2018). Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich. *Stosunki Międzynarodowe – International Relations*, 54 (3), 9–34 [in Polish].

Oleh PIKH

PhD (Historical Sciences)

Senior Researcher

Department «Center for Ukrainian-Polish Relations Research»

Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies,

National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2304-9002>

e-mail: olpikh@gmail.com

THE RUSSIAN FEDERATION IN FOREIGN POLICY OF POLAND (2005–2015)

The article analyzes the foreign policy relations between the Republic of Poland and the Russian Federation from 2005 to 2015. It is established that in 2005–2007 geopolitical contradictions between the countries intensified on the grounds of the expansion of influences in the common neighboring territories. In particular, political relations between Moscow and Warsaw deteriorated because of the events surrounding the presidential elections in Ukraine in late 2004. Polish conservative forces that came to power as a result of the 2005 presidential and parliamentary elections distrusted Russia, emphasizing the neo-imperial aspects of its foreign policy. Drawing on a politics of memory, the Polish authorities have placed considerable emphasis in bilateral relations on reconciling issues relating to the tragic pages of the common historical past. These attempts were ambiguously perceived by the Kremlin. The article demonstrates that during this period Warsaw's efforts to shape the Eastern vector of EU and NATO policies, with an emphasis on accelerating the integration of post-Soviet states into European and Euro-Atlantic structures in opposition to Russia, failed mainly because of the reluctance of Paris and Berlin to confront Moscow. At the same time, the article establishes that after the coalition government led by Donald Tusk came to power in Poland in 2007, Polish-Russian political relations were reloaded. Polish diplomacy changed approaches towards shaping its Eastern policy. Establishing a constructive dialogue with Russia grounded in political pragmatism became an important element of Poland's regional policy and was supposed to promote its projects in the region, including the Eastern Partnership initiative. By moving closer to Moscow in spheres other than economic interests,

Warsaw could become a chief expert on Russia among European countries. This would undoubtedly strengthen the country's authority and importance in the West. Accordingly, for six years the Polish government consistently followed the outlined strategy of 'policy of normalization' of relations with Russia, and only after the beginning of Russia's military aggression in Ukraine, Polish-Russian relations deteriorated significantly.

Keywords: Republic of Poland, Russian Federation, Polish foreign policy, Polish-Russian relations, historical policy.